

Soldatenstad en veldpredikers

De oorlog kwam natuurlijk ook ter sprake in de vergadering van de hervormde kerkenraad van 2 september 1914. Voorzitter ds W.J. Meiners verwoordde de ‘verontwaardiging opgaande uit de gansche christenheid’. Ook steunde men een voorstel van de hervormde gemeente Hoorn voor een internationaal kerkelijk vredescongres; men verwachtte er overigens niet veel van, omdat ‘de oorlogen zullen blijven’.⁵ Men had er toen nog geen idee van hoe profetisch die woorden waren.

In dezelfde vergadering kwam ook Meiners’ aanmelding als veldprediker ter sprake. Deze functie was in de week na de afkondiging van de mobilisatie bedacht door hervormde synode, naar Frans voorbeeld. Men had deze veldprediker-functie aan de minister van Oorlog aangeboden en bovendien alle predikanten opgeroepen om zich aan te melden.⁶ Net als 62 andere hervormde predikanten had Meiners zich spontaan opgegeven, ‘omdat hij veel gevoelt voor soldaten’. Meiners gevoel stelde op het feit dat Amersfoort de belangrijkste garnizoensstad van Nederland was en hij dus wist waar hij het over had. Alleen was hij vergeten zijn aanmelding met zijn kerkenraad te overleggen; de raad had het in de krant had moeten lezen! Toch ging men akkoord: voor een *soldaten-stad* was het veldpredikerschap ook wel eervol en bovendien was het garnizoen ter plaatse uitgedund, doordat veel soldaten aan de grens lagen. De twee andere hervormde predikanten te Amersfoort namen zijn werk over. Meiners ging naar Tilburg en keerde pas in mei 1918 terug; hij bleek geknipt voor dit werk.⁷ Wel kwam er een reserve-veldprediker voor het garnizoen in Amersfoort.⁸ Voor leger en marine was de geestelijke in uniform (protestant én katholiek) een vernieuwing die na de oorlog behouden bleef en bijdroeg aan de vermaatschappelijking van de krijgsmacht, al was de doordenking van de rol van de kerken nog helemaal niet aan de orde en in 1940 evenmin afgerond.⁹

Op 7 oktober vergaderden de hervormde ambtsdragers weer. Inmiddels waren er enkele Belgische vluchtelingen in Amersfoort aangekomen. Verbazend is echter dat deze hele vergadering over iets anders ging. De kerkenraad moest een comité neutraliseren dat de ‘belangstelling voor de gereformeerde leer en haar geestelijk leven’ wilde bevorderen en liefst 200 handtekeningen had ingezameld. Met drie rechtzinnige predikanten vond de raad dit overbodige luxe en de petitie werd afgewezen.¹⁰

Ook de andere kerkbesturen hadden interne zorgen en de Belgen kwamen er op de vergaderingen niet ter sprake. De katholieken gingen de Sint-Ansfriduskerk bouwen en ook in later jaren was men vooral bezig met verbeteringen aan de andere kerkgebouwen.¹¹ De gereformeerde Zuidsingelkerk werd sterk vergroot.

⁴ Jeanette Pors, ‘Een stad vol vluchtelingen: Belgische burgervluchtelingen in Amersfoort tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918)’, in *Flehite. Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken* 15 (2014) 6-31; Gerard Raven (red.), ‘Belgen op de vlucht: gastvrij Amersfoort 1914-1918, themanummer bij de tentoonstelling in Museum Flehite’, *Kroniek. Tijdschrift historisch Amersfoort* 16:3 (september 2014) 1-19; ‘In staat van oorlog: [de provincie] Utrecht tijdens de Eerste Wereldoorlog’, themanummer *Oud-Utrecht*, december 2008, iets gewijzigde herdruk 2014.

⁵ H 15, notulen kleine kerkenraad 2-9-1914.

⁶ George Harinck, ‘Via veldprediker naar legerpredikant. De protestantse kerken en de wederzijdse doordringing van kerk en leger’, in Enne Koops en Henk van der Linden (red), *De kogel door de kerk? Het Nederlandse christendom en de Eerste Wereldoorlog* [Soesterberg 2014] 107-131, ald. 116.

⁷ K. den Hollander, *Ds W.J. Meiners herdacht ...* (Amersfoort 1921; bibliotheek Archief Eemland 2519) 7; meer details over zijn werk en een foto in tenue op pp 21-34. Meiners staat ook op een foto met zijn soldaten in Els Boon, Jan Hoffenaar en Wilco Veltkamp, *Met het woord onder de wapenen. Protestantse geestelijke verzorging in de krijgsmacht vanaf 1914* (Zoetermeer